

Штець В.О.

старший викладач кафедри «Дизайн та основи архітектури»,
НУ «Львівська політехніка»

ОБРАЗ ПОЛОНИНИ РУНИ (РІВНОЇ) У ТВОРАХ ЗОЛТАНА ШОЛТЕСА

Анотація. У межах статті проведено мистецтвознавчий аналіз пейзажів З. Шолтеса. Зокрема, розглянуто особливості художньої мови та творчого методу художника на прикладі краєвидів з мотивом полонини Рівної.

Ключові слова: пленер, пейзаж, гармонія, колір, повітря, композиція, полонина Рівна.

Аннотация. Штець В.О. Образ полонини Руны (Ровной) в пейзажах Золтана Шолтеса. В рамках статьи проведено искусствоведческий анализ пейзажей З. Шолтеса. В частности, изучены особенности художественного языка и творческого метода художника на примере работ с мотивом полонини Ровной.

Ключевые слова: пленер, пейзаж, гармония, цвет, композиция, полонина Ровная.

Annotation. Shtec V. The image of Mountain valley Runa (Rivna) in landscapes of Z. Sholtes. The landscapes with the Mountain valley Runa (Rivna) motive are analyzed in the article. The problems and issues that set himself an artist, working on this motif are investigated.

Keywords: open-air painting, landscape, harmony, color, composition, Mountain valley Runa (Rivna).

Постановка проблеми. Одне з чільних місць у контексті відображення в живописі проблеми відношення людини до світу займає пейзаж. Для художників Закарпаття пейзаж став тією плідною нивою, на якій проявило свій талант не одне покоління художників, а для Золтана Шолтеса – визначальним жанром – транслятором його ідейно-мистецького світогляду, стабільним річищем творчих пошуків. Попри, здавалось би, жанрову обмеженість, твори Шолтеса демонструють не просто естетику карпатських краєвидів втілену через художній образ, а особливу парадигму зв'язку художника (а в його особі людини, закарпатця) з народним мистецтвом, етнокультурною Карпат, життєво-світоглядними пріоритетами земляків. Головні сюжети творів Шолтеса – карпатські полонини, сільська архітектура на тлі величних панорам, звивисті гірські річки. Часто, художник ставить перед собою проблему трактування одного і того ж мотиву, виявляючи своєрідність діапазону художньо-образного звучання за рахунок різного освітлення в ту чи іншу пору року (а, відтак, і колориту, тональності), локації архітектурних елементів тощо. Подібні пошуки митця можна прослідкувати, проаналізувавши ряд створених у різні роки робіт з мотивом полонини Рівної (Закарпаття).

Мета даної публікації полягає у виявленні особливостей художньої мови та творчого методу Золтана Шолтеса на прикладі пейзажів з мотивом полонини Рівної.

Результати роботи. Ім'я Золтана Шолтеса, що незмінно фігурує в контексті розвідок присвячених закарпатській школі живопису, на перший погляд, отримало достойну наукову інтерпретацію у сучасному мистецтвознавстві. Проте, аналіз цілого корпусу публікацій по темі, зокрема праць А.Ізворина, Г.Островського, Л.Владича, Л.Попової, І.Небесника, Л.Біксей засвідчує наявність лакун у розкритті естетично-змістової програми творів художника та певну одновекторність бачення його творчої постави загалом. По суті, серед чималої кількості досліджень, ім'я Золтана Шолтеса найчастіше фігурує в певному «контексті»: як репрезентант школи, учень Й.Бокшая та А.Ерделі, один з плеяди пейзажистів тощо. Такий підхід пояснює і дещо оглядовий характер його творів та відсутність ґрунтовної наукової кваліфікації робіт художника. Віддаючи належне справді піонерській праці митця на ниві розвитку закарпатської школи живопису, варто, все ж, зосередитись на глибшому аналізі його творів, дослідити «...внутрішні елементи твору, його рудименти, психологію, дух і зовнішню форму ... встановити його творчу й естетичну цінність щодо його часу...» [1, с.104].

Серед значної за обсягом малярської спадщини художника ми обрали для аналізу твори завершального періоду його діяльності з мотивом полонини Рівної, зокрема: «Полонина Рівна» (1972) (іл. 1), «Полонина Руна» (1974) (іл. 2), «Дорога в гори» (1983) (іл. 3), «Полонина Рівна» (1983) (іл. 4), «Полонина Руна» (1985) (іл. 5), «Полонина Рівна» (1985) (іл. 6). Фактично, роботи були створені у 1970-1980-х роках та репрезентують один з найважливіших періодів творчого шляху митця. Це період повернення Золтана Шолтеса в сан

Надійшла до редакції 19.12.2012

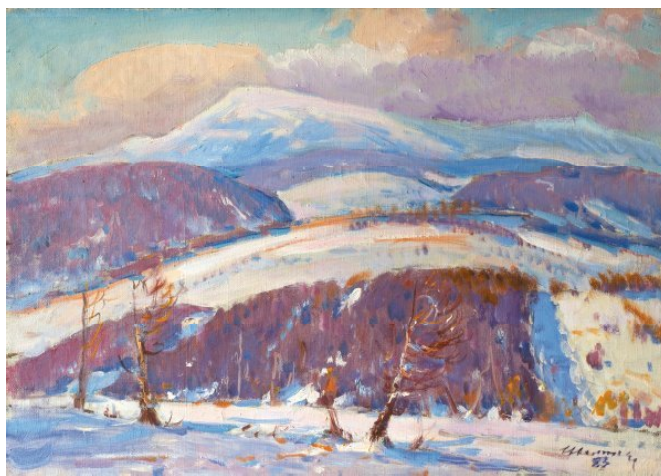
1. «Полонина Рівна» (1972),

2. «Полонина Руна» (1974),

3. «Дорога в гори» (1983),

4. «Полонина Рівна» (1983),

5. «Полонина Руна» (1985),

6. «Полонина Рівна» (1985).

священника (від якого змушений був відмовитись у 1947 р.), що без сумніву вплинуло на світовідчуття художника, наповнило його новим «духовним диханням», додало емоційної наснаги. Це час його визнання на державному рівні (у 1975 р. митець був удостоєний звання Заслуженого художника України). Загалом, час творчої зрілості митця. Золтан Шолтес не шукає шляхів виділитись, не зраджує творчому методу, лише утврджує, підсумовує випрацьовану роками власну мистецьку програму.

Щоб не обмежитись описовістю цих творів, варто залучити до аналізу всю сукупність застосованих художником виражальних засобів. Пейзажі З.Шолтеса витримані в дусі реалістичної традиції, проте стильовий реалізм художника співіснує з експресивністю художнього образу, імпресіоністичною грою світла, часто романтизмом та символізмом. Останній іде від потреби висловити свої почуття через форму та колір. Символічність у творах Шолтеса має яскраво виражені індивідуальні та національні

особливості – життєствердна сила, оптимізм, народне світовідчужання. Епічний розмах та монументальне звучання величних карпатських краєвидів пом'якшуються присутністю людини, для якої гори – це домівка, достаток, безпека, батьківська земля. Оселі, сакральні споруди, стежки, копиці сіна, верховинці за роботою – ці образи наповнюють пейзажі Шолтеса та визначають основу його художнього мислення, питомою ознакою якого є гуманне ставлення людини до природи та природи до людини. Іншою ознакою творчого методу митця є підсвідомий сплав поетичного захоплення величчю природи та прагматичного багаторічного досвіду спостережень за мінливістю природи, багатоманітністю її станів.

Шукаючи своєрідності художньо-образного звучання за рахунок композиції, колориту, пластичної мови, митець часто звертався до інтерпретації тих самих образів та мотивів, зокрема, полонини Рівної. Її назва відповідає обрису – рівнина з чіткою монументальною формою. Одна з перших робіт «Полонина Рівна» (1972) сповнена оптимізму та піднесення. Тепла кольорова гама переднього плану та неба підкреслює величчя на монументальність вкритої снігом полонини в центрі композиції. Розмашиста експресивна мова підкреслює динаміку та мінливість природи ранньої весни. Ніщо не стоїть на місці – щохвилини відступає сніг, змінюють колір полонини, оживає природа, клопочуть люди. Полотно деталізоване, проте деталі цілісні, а їх зв'язок прочитується завдяки силовим лініям (спрямованим до центру діагоналям), кольоровим акцентам, ритму мазків. Навіть фігури сприяють просторовому розвитку полотна, «...вирішують більш емну, загальну задачу, ніж розповідь про якусь подію» [2, с. 67].

«Полонина Руна» (1974) та «Дорога в гори» (1982) – написані з однієї локації. Спільна композиційна побудова дозволяє ретельніше виявити просторові співвідношення, пластичні засоби при виявленні різних станів природи та освітлення, алгоритми кольорового кодування. Перша робота – рання весна. Багата кольорова гама увиразнює мінливість природи цієї пори. Художник розкриває суть картини через колір. До холодного рожевого та ультрамаринового кольорів на задньому плані долучаються теплі охристо-теракотові та зелені відтінки в нижній частині композиції, символізуючи зміну пір року, відродження природи, початок нового циклу. Такий же контраст теплого та холодного бачимо у трактуванні хмар. Художник традиційно акцентує образ полонини найсвітлішим тоном, динамічно протиставляючи її нахил на пряму дороги на передньому плані та залитий сонячним світлом долині в центрі композиції. За рахунок кольору Шолтес розв'язує питання в полотні «Дорога в гори». Це вже зовсім інша кольорова гама, інше акцентування. Червоні та жовті плями дерев лише посилюють загальну холодну колористику. Тут світло розсіяне, обрис полонини ніби розчиняється в просторі. Фактично, колір є визначальним образотворчим фактором в даній роботі. Творчий метод художника дозволяє бачити в даному краєвиді не лише його сьогочасне враження від осіннього прохолодного дня,

але й узагальнений образ величної карпатської природи в усьому багатоманітні його стани.

Монументальність форм, узагальнене трактування гірських масивів, симетрична статична композиція та нюансування холодних відтінків з поодинокими акцентами жовтогарячого характеризують роботу «Полонина Рівна» (1983). Це – зимова композиція, дуже настроєва. Уникнувши деталізації, художник наділяє її загостреним відчуттям спокійної величі.

В роботах 1985 року «Полонина Руна» та «Полонина Рівна» присутня улюблена контрастна гама художника, побудована на співставленні теплих (жовтогарячого, охри, червоного) та холодних кольорів. Проте завдання, що ставить перед собою художник, відтак, і образ у цих роботах різні. В першій роботі обмежений сюжет набуває величного епічного звучання. Домінуючий контраст теплого над холодним працює на створення образу сонячного весняного дня, перемогу весни над зимою, відродження природи. Друга картина ніби поділена на дві рівні частини: нижня частина полотна – долина, теплому кольору якої протиставлено холодну масу неба та гірського масиву. Посиливши кольорові контрасти та надавши їм на полотні приблизно однакової ваги, художник досягнув зовсім іншого настрою та образу – похмурий день, що є далеким передвісником весни. Блідо-рожеві кольорові акценти на вершині полонини посилюють враження ще щільного снігового покриву, бурі хмари вказують на можливу негоду. На відміну від попередніх робіт, обриси полонини Рівної ледь прочитуються на фоні неба. Художник нюансує площину неба, протиставляючи їй м'яку тональність експресивній динамічній плямі долини, пагорба, лісу.

Висновки. Отже, основою творчого методу Золтана Шолтеса є в першу чергу уважне спостереження за сьогочасним станом природи, як результат його багаторічної праці на пленері. Проте, Шолтес оперує не лише ментально отриманим враженням, але й залучає власний художній досвід, наділяючи окремо взяті локальні сюжети рисами універсальності.

В основі художньої мови Золтана Шолтеса лежить цілий арсенал пленерних колористичних засобів. Тон та композиційна будова посилюють дію кольорових кодувань. Через колір втілена символіка, через тон – настрої, через композицію – стихія. Все, що знаходиться в площині картини, взаємно обумовлюється просторовою єдністю. Працюючи як над панорамами, так і над локальними ландшафтними композиціями, художник досягає мети – створює архітектонічну просторову цілісність, наділену унікальним характером. Ця цілісність є результатом художнього дослідження природи, глибокого розуміння її об'єктивних форм.

Література:

1. Архипенко О. Теоретичні нотатки // Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ ст.: Антологія / Упоряд. Р.Яців. – Ч.1. – Львів: ЛНАМ, Інститут народознавства НАН України, 2012. – 265 с.
2. Арсланов В. Западное искусствознание ХХ века. – М.: Академический Проект; Традиция, 2005. – 864 с.